

Kære bruger

Denne pdf-fil er downloadet fra Illustreret Videnskabs website (www.illvid.dk) og må ikke videregives til tredjepart.

Af hensyn til copyright indeholder den ingen fotos.

Mvh

Redaktionen

RIGET I MIDTEN

Billedet er
udeladt a.h.t.
copyright

Det lille kongedømme Qatna lå klemmt inde mellem bronzealderens stormagter. Men takket være politisk snilde og en strategisk handelsrute-placering havde Qatnas fyrster stor magt. Tre hold arkæologer afdækker i Syrien netop nu nye sider af det oversete riges historie – bl.a. at det gik under som følge af en økokatastrofe.

RAVLØVE FRA EUROPA

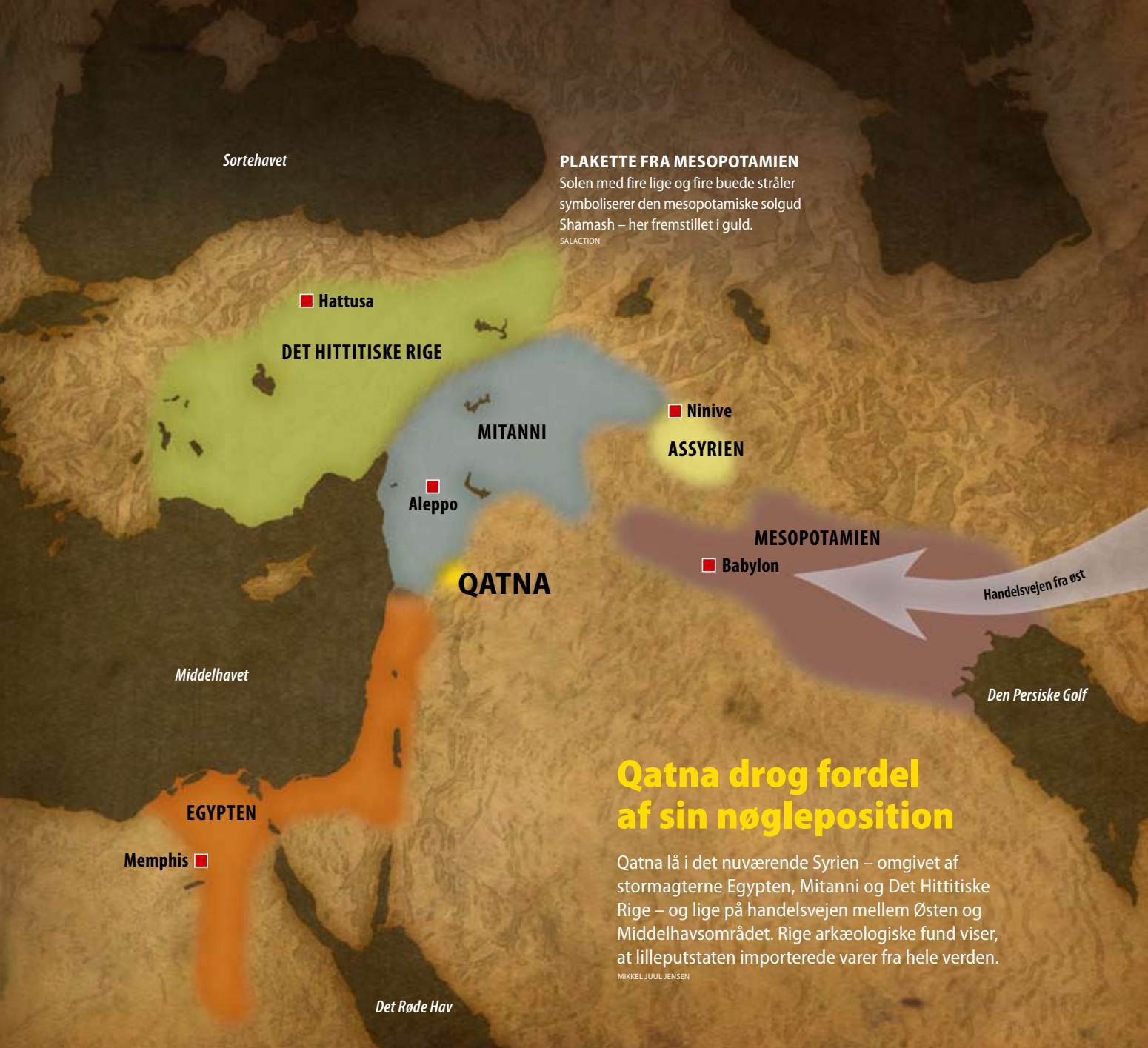
Dette løvehoved er fremstillet af rav fra Østersøområdet og stammer dermed formentligt fra det nuværende Polen eller et af de baltiske lande.

SALACTION

FALKEFOD FRA EGYPTEN

Falkeguden Horus var i Egypten himlens gud og personificerede faraoens guddommelighed. Fundet vidner om tætte relationer til den store nabo i syd.

HENDRIK ZWIETASCH



PLAKETTE FRA MESOPOTAMIEN

Solen med fire lige og fire buede stråler symboliserer den mesopotamiske solgud Shamash – her fremstillet i guld.

SALACTION

Qatna drog fordel af sin nøgleposition

Qatna lå i det nuværende Syrien – omgivet af stormagterne Egypten, Mitanni og Det Hittitiske Rige – og lige på handelsvejen mellem Østen og Middelhavsområdet. Rige arkæologiske fund viser, at lilleputstater importerede varer fra hele verden.

MIKKEL JUUL-JENSEN

Qatna – navnet klinger ukendt for de fleste. Men dette lilleputrige i det nuværende Syrien spillede med på den storpolitiske scene i Mellemøsten for 4000 år siden. Dengang i bronzealderen forsøgte særligt Egyptens faraoer og de hastigt fremadstormende hittitter-konger ellers ivrigt at tilrane sig hovedrollen i regionen.

Men tiden var ikke til solopræstationer. Allerede på det tidspunkt foregik der et politisk magtspil med alliancer, handelsmonopoler og nøje gennemtænkte ægteskabspagter. Med en strategisk placering på handelsvejen fra Mesopota-

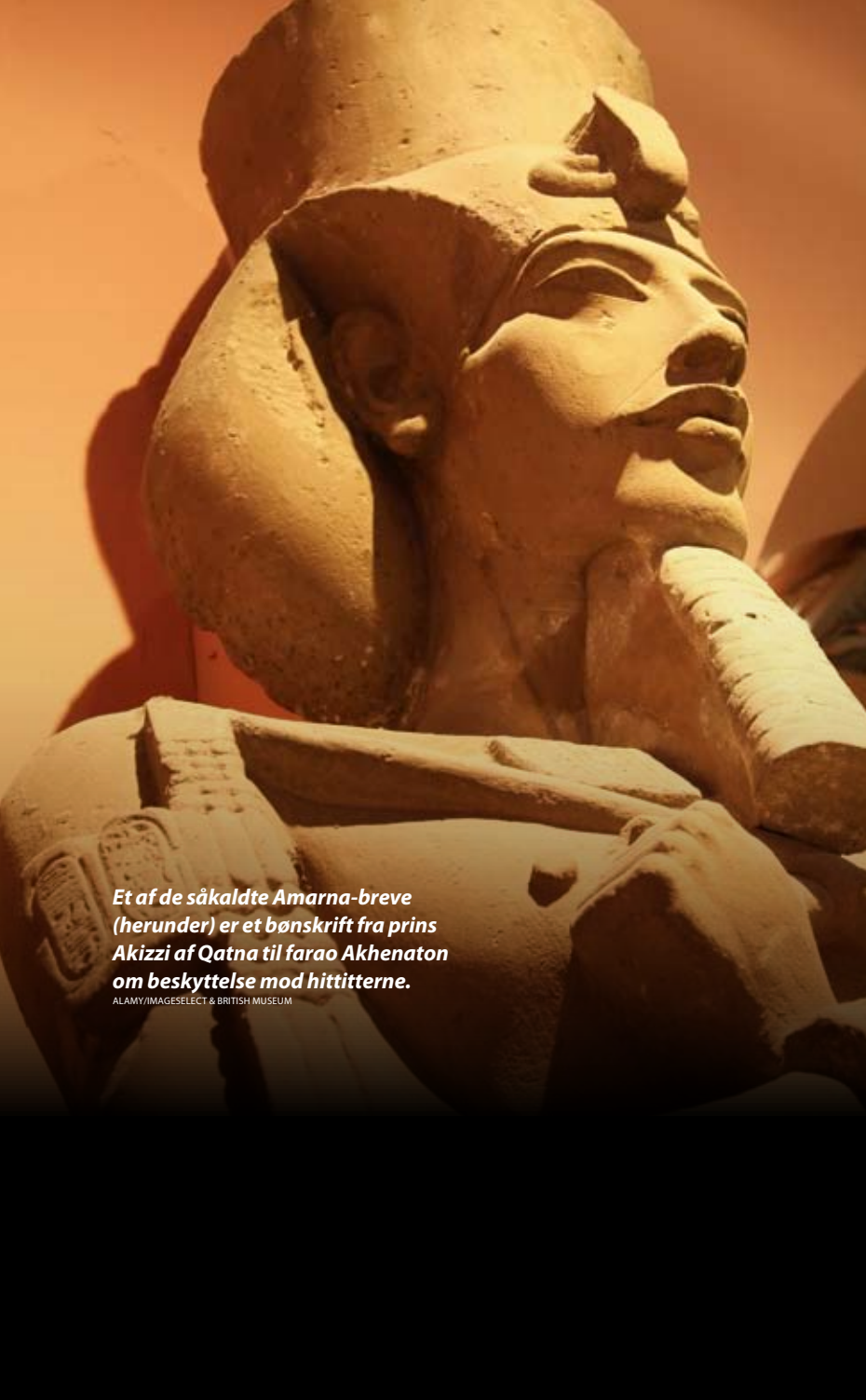
mien og Den Nære Orient til Middelhavet indtog det lille kongerige Qatna en naturlig nøgleposition. Mere velvoksne naboer som Egypten og Det Hittitiske Rige blev derfor længe nødt til at behandle Qatnas konger som ligemænd.

Qatna-dynastiets gunstige position i den tidlige bronzealder skinner også tydeligt igennem i kilderne. En kilde beskriver, hvordan det oldassyriske kongerige under Shamshi-Adad I etablerede nære diplomatiske og handelsmæssige kontakter til kong Ishki-Adad af Qatna i begyndelsen af det 18. århundrede f.Kr. Qatna-kongerne korresponderede også

med den mægtige kong Hammurabi af Babylon, og flere prinsesser fra Qatna blev giftet ind i andre royale familier. På den måde fik kongeriget sit helt eget kapitel i historiebøgerne.

Syrien udgraver sin fortid

De første udgravninger af Qatna fandt sted mellem 1924 og 1927 under den franske arkæolog Robert du Mesnil du Buisson. Lokaliteten, også kaldet Tell-el-Mishrife, ligger godt 200 km nord for Syriens hovedstad, Damaskus. Her stødte arkæologerne på et kongepalads fra bronzealderen og afdækkede også tre ▶



Et af de såkaldte Amarna-breve (herunder) er et bønnekrift fra prins Akizzi af Qatna til farao Akhenaton om beskyttelse mod hittitterne.

ALAMY/IMAGESSELECT & BRITISH MUSEUM

Qatna-prins bad farao om hjælp

I midten af det 14. århundrede f.Kr. drog hittitter-kongen Shupiluliuma I på togt og nærmede sig faretruende Qatna. Prins Akizzi af Qatna skyndte sig derfor at søge hjælp hos en anden magtfuld nabo, farao Akhenaton af Egypten. I arkiverne i Akhenatons regeringsby, Amarna, har arkæologer fundet fem breve fra prinsen af Qatna stilet til den egyptiske farao. I brevene beretter Akizzi, at han føler sig bange

og truet af hittitterne og bønfaller inderligt Akhenaton om at komme hans rige til undsætning.

Men trods prinsens ydmyghed og ivrige lovprisning af den store faraos fortræffeligheder valgte Akhenaton at overhøre bønnen og overlod dermed Qatna til sin skæbne. Kort efter var det slut med Qatna-kongernes selvstyre, og riget gik en omtumlet tid i møde som vasal for skiftende nabostater.

► byporte. Du Buisson publicerede sine fund i flere tidsskrifter, og disse artikler er i dag vigtige kilder for arkæologerne.

I 1994 genoptog Directorate General of Antiquities i Syrien udgravningerne af Tell-el-Mishrife, og i 1999 kom to internationale hold til. Lige nu arbejder der altså et rent syrisk hold samt et italiensk-syrisk og et tysk-syrisk team i den gamle kongeby. Hvert hold arbejder med et bestemt område i byen for at afdække den samlede historie om det oversete kongeriges opståen, blomstring og fald.

Allerede efter de første fund af kongepaladset, meget rige grave og importerede genstande vidste arkæologerne, at Qatna havde været noget særligt. En sfinks tilhørende en egyptisk prinsesse fra det 12. dynasti, et lille løvehoved udsåret af baltisk rav og minoisk inspirerede freskomalerier på paladsets vægge vidner om internationale kontakter. Allerede de tidlige Qatna-konger har besiddet en anelig status og rigdom. Men byens fordelagtige geografiske position gav også alle muligheder for at etablere et velstående handelscenter, og den chance forstod man at udnytte i Qatna. I løbet af bronzalderen skete der en rivende udvikling, og det italiensk-syriske arkæologhold har derfor sat sig for at undersøge byhistorien i mindste detalje.

Qatna gennemgår mange faser i løbet af sin lange historie. Hver enkelt fase repræsenterer et stadie i områdets generelle udvikling mod bysamfund, men fortæller også Qatnas unikke historie. Derfor arbejder det italiensk-syriske hold under ledelse af den italienske arkæolog Daniele Morandi Bonacossi fra universitetet i Udine på at afdække byplanen for de forskellige faser så detaljeret som muligt for at kunne rekonstruere byens historie gennem mere end tusind år.

Qatna var omgivet af 17 byer

Qatna blev grundlagt omkring 2700 f.Kr. i den tidligste bronzalder. Først bestod byen kun af et antal beboelseshuse med ildsted, lagerrum og basale fornødenheder, men i ca. 2400 f.Kr. begyndte nomadefolkene i regionen at slå sig ned som fastboende, og det satte sit tydelige præg på Qatna. Byens beboelseskvarter voksede støt, og der blev etableret et centralt lager til opbevaring af korn.

Fra denne fase har arkæologerne også fundet en rig skaktgrav med 40 skeletter,

Billedet er udeladt a.h.t. copyright

Indgangen til en af de kongegrave, som er udgravet under byens store palads, blev bevogtet af to siddende statuer. De formodes at fremstille to af Qatnas herskere.

I september fandt arkæologerne endnu en kongegrav med bl.a. alabastkrukker.

kostbare våben af kobber og bronze samt fine smykker og perler. Hele 292 krukker var anbragt i graven, og alle de fornemme genstande tyder på, at de døde havde høj status. Allerede på dette tidspunkt havde Qatna tydeligvis skaffet sig både magt og velstand. Arkæologerne har også påvist 17 mindre lokaliteter fra samme fase lige omkring byen. Meget tyder på, at der var tale om et hierarkisk system af bosættelser med Qatna i midten som den centralt styrende magt.

I den efterfølgende fase, fra ca. 1800 f.Kr., skete der en radikal ændring af byplanen. Den mindre by med en cirkulær afgrænsning blev afløst af en meget større og firkantet byplan. Man befæstede også byen med volde og byporte, der omkransede et område på 110 hektar. I den øvre bydel blev der etableret en markant bygning af officiel karakter og et imponerende produktionsområde til fremstilling af keramik – det største af sin art fra bronzealderens Syrien. Produktionen omfattede hvert stadie i processen fra ler til færdigbrændt krukke. Så Qatna besad en effektiv masseproduktion af keramik, der kunne sælges med god fortjeneste.

Den øgede velstand afspejler sig også i gravene. Robert du Mesnil du Buisson stødte på nogle af disse grave tilbage i 1920'erne. I kamrene lå mange, kostbare gravgaver, der vidnede om de afdødes høje status, og Qatna oplevede da også nu sin gyldne æra. Det lille riges geografiske placering mellem Egypten i syd og

Det Hittitiske Rige mod nord kunne synes en anelse klemmt. Men Qatna forstod at navigere i de farefyldte, storpolitiske vande og udnyttede sin placering i midten til at tjene gode penge på handel.

Kongerne fik et gigantisk palads

Byens officielle bygning blev forladt, og i stedet opførte man et kongepalads, som i disse år bliver udgravet af et tysk-syrisk hold under ledelse af arkæologen Peter Pfälzner fra universitetet i Tübingen.

Det store palads har stået som et monumentalt bygningsværk. Fundamentet hviler delvist på en naturlig forhøjning, delvist på en kunstig terrasse for at sikre paladset en passende højde og synlighed i forhold til omgivelserne. Arkæologerne har efterhånden afdækket det meste af paladsets grundplan, der vidner om en kongeresidens af bemærkelsesværdige dimensioner. Omkring 18.000 m² stod til de kongeliges rådighed. En tronsal på imponerende 40 m, en audienssal på 36 x 36 m samt talrige repræsentationslokaler, værelser og indre gårdanlæg. Det hele omgivet af en tyk ydermur. Her boede kongen standsmæssigt, trygt og godt.

Gennem ti års gravearbejde har Peter Pfälzners team gjort mange spændende fund i paladset, først og fremmest et væld af guld, smykker, våben, statuer og sjældne importgenstande. Alt sammen beviser på kongernes magt og velstand.

I 2002 gjorde tyskerne et særligt opsigtsvækkende fund, da de stødte på et

arkiv af kileskriftstavler med 63 bevarede tekster i en af paladsets korridorer. Lertavlerne i sig selv repræsenterer ikke den store værdi, men deres indhold er guld værd for arkæologerne. De giver nemlig et detaljeret indblik i den politiske situation i Mellemøsten omkring 1400 f.Kr.

Tavlerne stammer formodentligt fra kong Idandas regeringstid og hører til de ældste kileskrifttavler fundet i Syrien. De gengiver forskellige politiske og ►

Et af de mest kostbare fund fra Qatna er disse fingre fremstillet i rent guld.

Udpining af jorden blev Qatnas undergang

Omfattende udgravninger har gjort det muligt for et syrisk-italiensk udgravningshold at rekonstruere Qatnas opblomstring og storhedstid. Riget eksisterede i ca. 1500 år, indtil det forsvandt ca. 1150 f.Kr. Arkæologernes undersøgelser peger i retning af, at det var en menneskeskabt økokatastrofe, der bragte Qatna endeligt til fald.

G. ALBERTINI, UNIVERSITY OF UDINE

Ca. 2700-1800 f.Kr.:

Riget tager form

Qatna blev grundlagt omkring 2700 f.Kr. i den tidlige bronzealder. Byen lå på et plateau i landskabet med bekvem adgang til vand fra en naturlig sø – en afgørende forudsætning for en fast bosættelse og uden tvivl en væsentlig årsag til, at folk slog sig ned netop her. Omkring byen lå spredte marker samt olivenlunde, vingårde og grøntsagshaver.

Først bestod byen kun af et antal huse, men fra ca. 2400 f.Kr. skyldede urbaniseringsbølgen for alvor ind over Mellemosten, hvor nomadefolkene begyndte at slå sig ned i større bosættelser. Byens beboelseskvarter voksede, og der blev etableret et centralt kornlager. Kostbare våben og fine smykker viser, at Qatna allerede på dette tidspunkt havde skaffet sig stor velstand og magt.

1. Landskab med spredte træer
2. By med centralt kornlager
3. Olivenlunde
4. Marker
5. Sø



Ca. 1800-1400 f.Kr.:

Den gyldne æra

Omkring 1800 f.Kr. blev byen firkantet og befæstet med en lang vold, som omkransede et område på ca. 1 km² – fire gange større end den oprindelige by. Inden for byvolden opstod der flere separate bebyggelser. En mindre del af søen kom nu til at ligge inde i selve byen, mens den resterende del fortsat lå udenfor. Den mindre sø indenfor blev forsynet fra en kilde, der lå tæt ved byens centrum. Dermed havde Qatnas indbyggere fortsat en nem og sikker vandforsyning, også i tilfælde af en fjendtlig belejring. Fra den større sø udenfor kunne man hente vand til husdyrene og til kunstvanding af de omkringliggende marker.

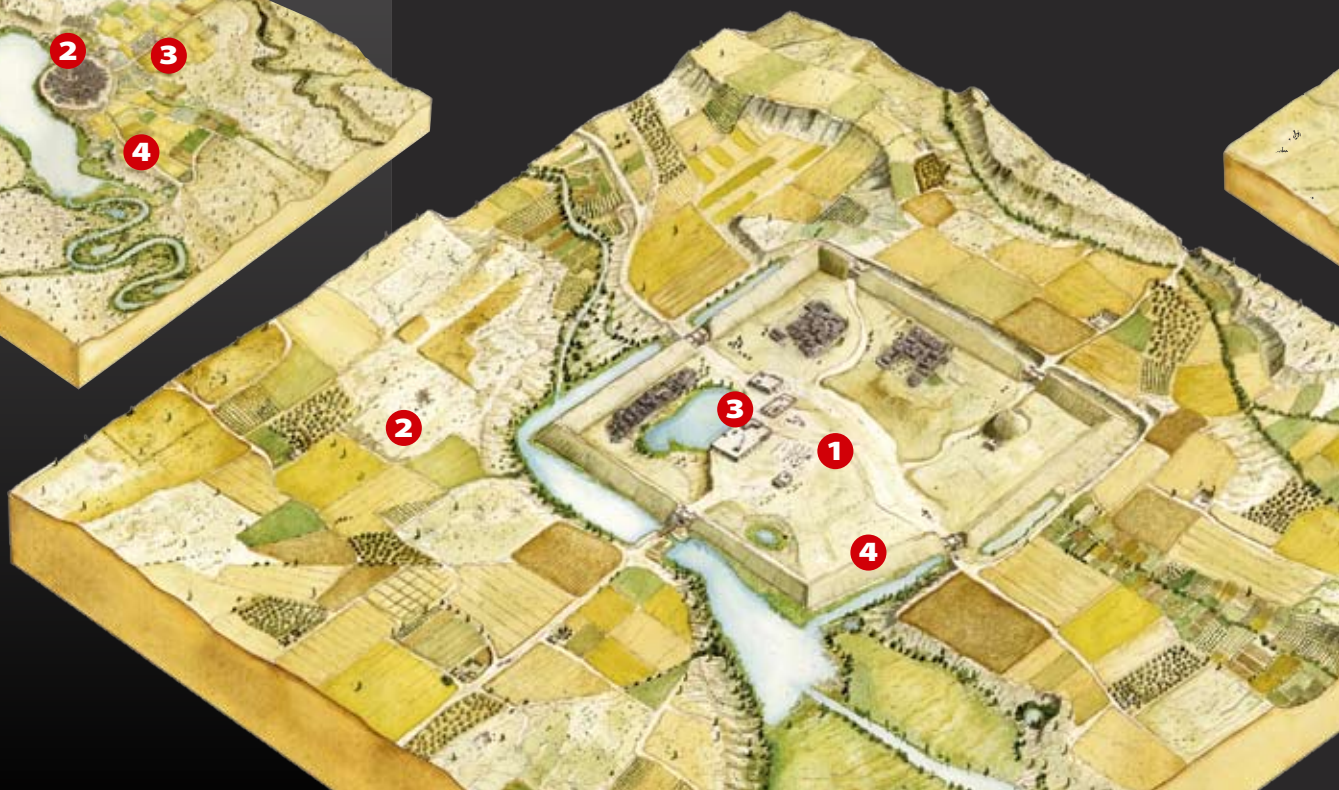
Pollenanalyser peger på, at der indtraf en række dramatiske ændringer i landskabet omkring Qatna i løbet af bronzealderen. Først var det et åbent skovlandskab med spredte enebær- og egetræer. Men analyserne viser, at man begyndte at drive intenst landbrug

i området. Og for at gøre plads til de stadig flere marker fældede bønderne nu massevis af træer.

Inde i byen opstod der et større produktionsområde til fremstilling af keramik. I midten lå en stor bygning, hvorfra man formentligt har overvåget byens produktion og handel. Qatnas øgede velstand afspejler sig i de meget rigt udstyrede gravkamre, der beviste de afdødes høje status.

Den centrale bygning blev senere erstattet af et stort kongepalads, hvor herskeren troned 20 meter over byen. Under paladset blev Qatnas herskere nu begravet i pompøse gravkamre. Takket være politisk tæft og de store handelsindtægter var denne periode Qatnas absolutte storhedstid.

1. Produktionsområde
2. Flere marker, færre træer
3. Palads
4. Vold



Den italienske arkæolog Daniele Morandi Bonacossi og hans team har afdækket Qatnas udvikling.

Ca. 1400-1150 f.Kr.: Trangere tider

Ca. 1340 f.Kr. blev Qatna angrebet og ødelagt. Arkæologerne ved ikke, om hittitterne eller naboriget Mitanni stod bag. Indbyggerne byggede dog byen op på ny. Produktionen af metaller og keramik blev genoptaget, og oven på ruinerne af kongepaladset opstod et område til forarbejdning af råstoffer. I den nordlige ende af byen lå en større tekstilproduktion.

Uden fortidens pragt fortsatte Qatna altså som et velfungerende samfund. Men trærydningen fik snart økosystemet til at kollapse. Vandspejlet faldt, så området ikke kunne brødføde befolkningen. Byen havde undergravet sit eksistensgrundlag.

1. Landskabet stort set ribbet for træer
2. Råstofforarbejdning
3. Tekstilproduktion



► militære begivenheder, både lokalt og i relation til rigerne omkring Qatna, og beskriver via forskellige dokumenter, bl.a. inventarlister, også dagliglivet i byen.

Et andet enestående fund er et såkaldt hypogeum under paladset. Disse underjordiske kongegrave rummede meget kostbart gravudstyr, intakte sarkofager og statuer af afdøde konger. Langs væggene i de store gravkamre var der bænke, som blev brugt ved ritualer, hvor de levende festede med de døde forfædre. Senest er der i september 2009 dukket endnu en uplyndret kongegrav op under paladsets nordvestfløj. Graven dateres ud fra genstande og knogler til 1600-1400 f.Kr. Hidtil har arkæologerne afdækket 30 kranier, så man formoder, at et tilsvarende antal mennesker er gravlagt her.

En omfattende mængde værdigenstande som alabastkrukker importeret fra Egypten – heraf en med guldsmykker – bronzevåben samt fine figurer vidner om de begravedes høje status. Ifølge Peter Pfälzner er det endnu for tidligt at sige, præcis hvem der er blevet begravet i gravkammeret under det kongelige palads. Men han går ud fra, at her er tale om medlemmer af den kongelige familie eller det kongelige hushold i Qatna.

I paladset er der også fundet fragmenter af freskomalerier, der har prydet væggene. Motiverne peger i retning af den minoiske billedtradition kendt fra fx Kreta og Santorini. Både teknikken, motiverne og farverne adskiller sig markant fra den orientalske tradition, så freskomalerierne i Qatna er endnu et bevis på byens omfattende kontakt med kulturerne omkring Middelhavet. Måske har en af kongerne ligefrem "importeret" en kunstner udefra for at udsmykke sit palads med særligt eksotiske vægmalerier.

Qatnas indbyggere har dog også været flittige til at eksportere, især masseproducerede varer. Arkæologerne har kortlagt udviklingen af et keramikværksted, der med tiden blev til en omfattende "fabrik". Her gjorde de en unik opdagelse: På gulvet mellem to platforme med brændeovne fandt de et mylder af fodaftryk efter både mennesker og heste. Fundet vidner om, at Qatnas indbyggere

brugte heste som arbejdsdyr – det tidligste bevis på heste i Syrien.

Fodaftrykkene efter menneskene viser, at man ikke arbejdede barfodet, men bar simple sandaler bestående af en sål fastholdt med en strop eller et vævet bånd. De mange forskellige fodaftryk viser også, at både voksne og børn arbejdede i pottemagerproduktionen.

Forskerne analyserer også forskellige kornfund. Ekspertter med forstand på arkæobotanik arbejder på at kortlægge de sociale forskelle og den samfundsmæssige opbygning i Qatna ud fra fund af korn flere steder i byen. De vil fx undersøge, om der var forskel på den type korn, der blev indtaget i paladset, og den, man spiste i beboelseskvartererne.

Kongernes magt smuldrede

I løbet af det 15. århundrede f.Kr. skete der en række begivenheder, der vendte lykken for Qatna. Mellemøstens stormagter førte en mere ekspansiv politik, og egyptere, hittitter og andre stærke magter begav sig ud på erobringstogter. Diplomatsk snilde og handelstalent var nu ikke længere nok, og Qatna-kongerne endte som vasaller for skiftende naboer.

I midten af det 14. århundrede indtrådte den totale katastrofe, da Qatna blev angrebet og ødelagt. Arkæologerne ved ikke, hvem der stod bag. Men ud fra skriftlige kilder og tidens politiske situation er et godt bud de erobningslystne hittitter eller naboriget Mitanni.

Indbyggerne i Qatna rejste sig dog på resterne af byens ruiner. Man rev ned og byggede nyt, men der var meget langt til fordums glans. I begyndelsen af jernalderen boede folk fortsat i beboelseskvartererne, og produktionsområderne fungerede med både metal-, smykke- og keramikfremstilling. Et omfattende område til råstofforarbejdning blev anlagt oven på resterne af det forladte kongepalads. Og i den nordlige ende af området lå der en større tekstilproduktion.

Samlet set tyder fundene fra jernalderen på, at Qatna fortsatte som en velfungerende handelsstation. Men det var slut med palads, pomp og pragt. Lilleputstaten havde udspillet sin storpolitiske rolle. Qatna nævnes sidste gang i en egyptisk kilde fra 1180 f.Kr. Herefter forsvandt riget helt ud af historien.

Find mere om emnet på www.illvid.dk